

Robert Czub

BUDYNEK PRZY ULICY KOŚCIELNEJ 5 W GOSTYNIU

W roku 2017 Muzeum w Gostyniu obchodzi jubileusz 50-lecia istnienia. W czasie swej półwiecznej działalności instytucja mieściła się w trzech budynkach: w Powiatowym Domu Kultury przy ulicy Strzeleckiej 28, w gmachu Biblioteki Publicznej Miasta i Gminy w Gostyniu przy ulicy Wrocławskiej 257 oraz od roku 2010 w obiekcie przy ulicy Kościelnej 5. Historii tej ostatniej posesji dotyczy poniższy tekst.

Budynek wzniesiono w 1903 roku jako Szpital św. Ducha, który był utrzymywany i nadzorowany przez proboszcza starogostyńskiego. Była to kontynuacja fundacji Mikołaja Przedpełkowica z rodu Łodziów, założyciela i pierwszego właściciela Gostynia. W roku 1301 nakazał on założenie na przedmieściu Gostynia Szpitala św. Ducha i połączył go na zawsze z kościołem parafialnym w Starym Gostyniu, przeznaczając dochody z dziesięcin na jego utrzymanie. Następnie fundację z jego uposażeniem nadał benedyktynom lubińskim. Zakładanie szpitala trwało od 30 czerwca do 5 lipca 1301 roku. Kościół i Szpital św. Ducha zlokalizowane były za Bramą Leszczyńską, przy dzisiejszej ulicy 1 Maja. Fundację zatwierdził 27 października 1301 roku biskup poznański Andrzej Szymanowicz, przydzielając dziesięciny ze wsi: Stary Gostyń, Daleszyn, Gola, Brzezcie, Stężycy, Malewo i Pozegowo. Był to jeden z pierwszych szpitali w Wielkopolsce.

Zgodnie z ustaleniami badaczy, gostyński szpital mógł pomieścić maksymalnie 15 starszych ubogich i chorych wyznania rzymskokatolickiego. Utrzymywał w zasadzie od 6 do 10 osób. W 1803 roku odnotowano sześciu pensjonariuszy. Nie był to jednakże szpital w obecnym tego słowa znaczeniu.

Jak wynika z akt wizytacyjnych biskupów poznańskich, był to raczej przytułek dla niepełnosprawnych i starców. Nie można jednak wykluczyć, że podopiecznych również leczono. Z kronik klasztoru benedyktynów w Lubiniu wiemy bowiem, że zajmujący się leczeniem mieszkali poza opactwem, także w Krzywiniu i Gostyniu.

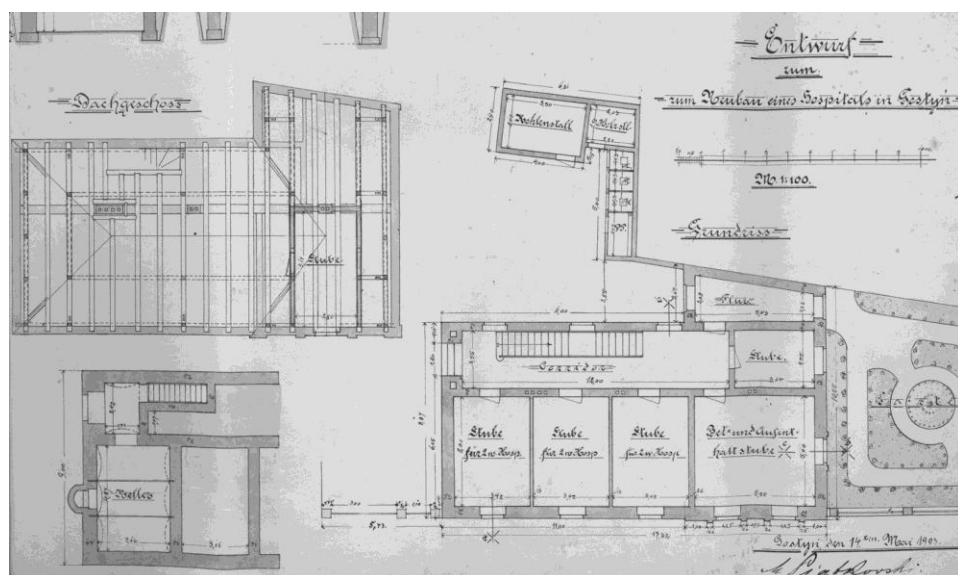
Szpital św. Ducha przy ulicy Leszczyńskiej (rozebrany w 1904 roku)

Choć przez stulecia nie zmieniało się przeznaczenie budynku, to zmieniały się zasady jego utrzymania. Do końca I Rzeczypospolitej obowiązywało prawo ustanowione przez założyciela Gostynia. W 1802 roku, wskutek sekularyzacji, rząd pruski odebrał proboszczowi starogostyńskiemu i patronowi szpitala wieś Stary Gostyń, a tymczasowe utrzymanie i administrację Szpitala św. Ducha powierzył gostyńskiemu magistratowi. W 1849 roku władze pruskie przekazały dobra starogostyńskie i szpital Wysokiej Władzy Duchownej w Poznaniu, która ustanowiła osobny dozór szpitalny składający się z pięciu osób – proboszczów kościoła w Gostyniu Starym i gostyńskiej fary oraz trzech świeckich członków. W roku 1875 nadzór nad szpitalem pozostał wyłącznie przy parafii farnej w Gostyniu. Stan taki utrzymywał się do 20 lipca 1908 roku, po czym ponownie przywrócono zasady sprzed 1849 roku. Ustanowiono jednakże każdorazowego proboszcza starogostyńskiego przewodniczącym dozoru szpitalnego, proboszcza farnego jego zastępcą i powołano dwóch świeckich członków z Gostynia i jednego z Gostynia Starego. Członków świeckich mianowano na wniosek dziekana dekanatu śremskiego, a później gostyńskiego na pięcioletnie kadencje. Władzę przełożoną

dozoru stanowił Konsystorz Generalny Arcybiskupi w Poznaniu. Od roku 1936 członków świeckich powoływał i mianował Wikariusz Generalny Kurii Arcybiskupiej w Poznaniu.

Do zadań dozoru szpitalnego (od 1936 roku kuratorium schroniska) należało: wydawanie regulaminu, przyjmowanie ubogich osób obojga płci z Gostynia i z gminy Gostyń Stary wyznania rzymskokatolickiego, w przypadku naruszenia ustanowionych praw wykluczanie podopiecznych, czuwanie nad majątkiem szpitalnym – wydzierżawianie gruntów i pobieranie czynszów, wyznaczenie rendanta-skarbnika, któremu podlegała kasa, zatrudnianie personelu, zapewnianie wyżywienia, odzieży i bielizny oraz opieki lekarskiej. Zebrania dozoru szpitalnego miały odbywać się co najmniej dwa razy w roku.

Szpital św. Ducha przy ówczesnej ulicy Leszczyńskiej funkcjonował przez 600 lat. Szpital i kościół św. Ducha ulegały kilkakrotnie pożarom, za każdym razem jednak były odbudowywane przez klasztor lubiński. Po raz pierwszy miało to miejsce w 1760 roku oraz ponownie w 1788 roku, gdy funkcję proboszcza w Starym Gostyniu sprawował o. Kolumban Orłowski, który przyjął czterech szpitalników na swoją plebanię, dopóki szpital nie został odbudowany. Był to parterowy budynek z facjatką, mający cztery okna frontowe. Na początku XX wieku był już mocno zniszczony i zbyt mały, by pełnić dalej swą funkcję. Dozór szpitala podjął więc decyzję o budowie nowego obiektu. Zadanie wykonano w 1903 roku. Stary dom szpitalny rozebrano w 1904 roku, a parcelę sprzedano za ponad 40000 marek osobom prywatnym. Uzyskane tą drogą pieniądze pozwoliły dokończyć budowę nowego szpitala przy ulicy Kościelnej 5.

Projekt budowlany szpitala przy ul. Kościelnej sporządzony przez M. Piątkowskiego

Powstał budynek dwukondygnacyjny z poddaszem, z wyjściem od strony wschodniej, niewielkim ogrodem od zachodniej i podwórzem gospodarczym z łaźnią i toaletami od południowej. Budowniczym był M. Piątkowski – mistrz murarski i ciesielski, mający swój zakład w Gostyniu. Na parterze zlokalizowano cztery dwuosobowe pokoje dla pensjonariuszy. Tyleż samo na pierwszym piętrze, z tą różnicą, że jedno pomieszczenie przewidziano dla trzech osób. Ponadto znajdowało się tutaj pomieszczenie administracyjne. Na poddaszu ulokowano salkę odczytową, która była wykorzystywana również na spotkania dozoru szpitalnego, a później kuratorium schroniska.

Na fasadzie budynku, między oknami pierwszego piętra, ustawiono figurę św. Mikołaja (żył na przełomie III i IV wieku, był biskupem Miry w Licji, wstawił się cudami oraz pomocą biednym i potrzebującym). Przez wieki był jednym z najbardziej czczonych świętych na Zachodzie i Wschodzie – między innymi był patronem sierot, biednych, a także ubogich panien na wydaniu. Dziś uważany jest także za opiekuna dzieci, marynarzy, żeglarzy, rybaków, flisaków, młynarzy, piekarzy, cukierników, bednarzy, gorzelników i piwowarów, mieszczan, kupców, uczonych i studentów, notariuszy, obrońców wiary przed herezją, pielgrzymów i podróżnych, rolników, wytwórców guzików, kancelistów parafialnych, sprzedawców perfum, wina, zboża i nasion, sędziów, więźniów i jeńców. To chyba najbardziej „zapracowany” święty. Popularność kultu spowodowała, że poświęcono mu tysiące kościołów, ołtarzy, kaplic, szpitali i hospicjów.

Rzeźba św. Mikołaja na elewacji budynku przy ulicy Kościelnej 5

W 1936 roku działająca tu instytucja kościelna zmieniła nazwę na Zakład Kościelny Schronisko dla Starców pw. św. Ducha. Od tej chwili postanowiono zatrudniać dwóch etatowych pracowników: pielęgniarkę (jednocześnie kierowniczkę placówki) i kucharkę. Schronienie w nim mogło uzyskać 16 osób. Na jednego pensjonariusza przypadało 10 m² powierzchni. Pensjonariuszami mogli zostać ubodzy katolicy niezdolni do pracy i nieposiadający rodziny. Schronisko zapewniało im bezpłatny pobyt, wyżywienie i opiekę medyczną. W miarę możliwości urządzano odczyty, spotkania, czytanie książek i czasopism. Surowo zakazane były zaś kłótnie, żebractwo i pijaństwo. Nakłaniano do uczestnictwa w życiu religijnym parafii.

Szpital św. Ducha przy ulicy Kościelnej

Zgodnie ze swym przeznaczeniem obiekt funkcjonował do 1948 roku, to jest do chwili przejęcia go na rzecz Skarbu Państwa. W latach II wojny światowej kwaterował tu niezidentyfikowany do dziś niemiecki oddział łączności. Z końcem lat czterdziestych w budynku ulokowała się administracja Miejskiego Handlu Detalicznego, a później Powszechna Spółdzielnia Spo-

żywców „Społem”. Na przełomie XX i XXI wieku funkcjonował tu Powiatowy Urząd Pracy w Gostyniu, choć własność gmachu przywrócono parafii św. Małgorzaty. Od 2002 roku budynek był pusty.

Decyzja o nabyciu przez gminę Gostyń ponad 100-letniej nieruchomości przy ul. Kościelnej 5 od parafii pw. św. Małgorzaty w Gostyniu zapadła w 2007 roku. W następnym roku samorząd wyasygnował środki na wymianę dachu, a w 2009 roku na adaptację budynku na potrzeby placówki muzealnej. Prace budowlane przeprowadziła firma „GOSBUD” z Gostynia. 3 grudnia 2009 roku inwestor i wykonawcy przekazali klucze do nowego obiektu administracji Muzeum w Gostyniu.

Przebudowa rozpoczęła się pod koniec lutego 2010 roku, po przyjęciu przez Radę Miejską w Gostyniu nowego statutu Muzeum. Powierzchnia budynku wynosi ponad 380 m². Są tu trzy sale wystawowe o łącznej powierzchni nieco ponad 180 m², z czego jedna została przeznaczona na wystawy czasowe. Jest też sala konferencyjna o powierzchni 40 m², dzięki której możliwe jest prowadzenie lekcji muzealnych dla dzieci i młodzieży oraz organizowanie działalności konferencyjno-odczytowej. Budynek przystosowano do obsługi osób niepełnosprawnych. W pobliżu są parkingi dla samochodów osobowych i autokarów. Atutem jest wreszcie jego usytuowanie – w samym centrum miasta, po sąsiedzku ze średniowieczną gotyką świątynią pw. św. Małgorzaty, w pobliżu Rynku i Góry Zamkowej.